

Interventie

Move2Learn

Samenvatting

Doel

Move2Learn heeft als doel om de sociale en probleemoplossende vaardigheden van jongeren te vergroten om verergering van gedragsproblemen te voorkomen.

Doelgroep

Jongeren van 12 - 18 jaar met beginnende gedragsproblemen, waaronder delinquentie, veroorzaakt door vaardigheidstekorten en hun ouders. In de groepstraining gaat het - indien de training wordt uitgevoerd op school - ook om de leerkrachten van de jongeren.

Aanpak

De aanpak bestaat uit ofwel een groepstraining met 8 modules ofwel een individuele training van 9 modules (16 bijeenkomsten) met onderdelen gericht op cognitieve herstructurering, aanleren van probleemoplossende en sociale vaardigheden, communicatie- en onderhandelingsvaardigheden. Daarnaast is de training gericht op regulatie van boosheid en andere emoties, het weerstand bieden aan groepsdruk en leren grenzen aan te geven. In vergelijking met de groepstraining is meer aandacht voor de laatstgenoemde vaardigheden en voor seksualiteit en middelengebruik. Dit is vooral van belang voor (beginnend) delinquentie jongeren voor wie de individuele variant onder meer is bedoeld. Ook is er in de individuele variant aandacht voor delictanalyse, denkfouten en moreel redeneren. In de groepstraining zijn er voor ouders twee bijeenkomsten en voor leerkrachten één bijeenkomst. De individuele variant heeft vier ouderbijeenkomsten: twee apart en twee samen met hun kind. Tijdens deze bijeenkomsten krijgen ouders en eventueel leerkrachten informatie over de jongerentraining en worden basisvaardigheden - bijvoorbeeld ouderlijke betrokkenheid, positief bekrachtigen van gewenst gedrag en het stimuleren om de aangeleerde vaardigheden toe te passen - versterkt. Zo is de kans groter dat de jongeren de aangeleerde vaardigheden gaan maar ook blijven gebruiken.

Materiaal

Er is een trainershandleiding en een moduleboek met werkmaterialen in bijlagen beschikbaar. Spirit biedt daarnaast een training voor trainers aan.

Onderzoek effectiviteit

Er is een procesevaluatie met pretest-posttest design uitgevoerd bij 56 jongeren die van december 2011 tot en met mei 2012 Move2Learn hebben gevolgd (Krieckaert, 2012). Daarnaast zijn de jongeren, ouders en trainers geïnterviewd over hun ervaringen.

De effectsize van de training (Cohen's d), gemeten met de vragenlijst Mijn Ontwikkelingsvaardigheden en Doelen (MOED), was 0.35 (klein tot middelgroot effect). Vanwege het ontbreken van een controlegroep is niet duidelijk of dit effect is toe te schrijven aan de training.

Naar aanleiding van de uitkomsten zijn de training en de MOED-vragenlijst aangepast. Of de resultaten van de herziene training (nog) beter zijn, zal moeten blijken uit een tweede evaluatie.

Ontwikkeld door

Spirit
Postbus 75450
Fred Roeskestraat 73
1070 AL Amsterdam

Telefoon: 020- 540 04 25
Contactpersoon: Karin pals
Email: k.pals@spirit.nl
Telefoon: 020-5400500

Erkenning

Erkend door

Deelcommissie jeugdzorg en psychosociale/pedagogische preventie d.d 04-10-2013

Oordeel: Theoretisch goed onderbouwd

Toelichting:

Het is een degelijk en goed beschreven programma. Sterk dat er in de aanpak varianten op de werkvormen zijn gegeven. Ook het systeem van training, supervisie en intervisie is gedegen.

De referentie naar dit document is:

Carolien Konijn, Tanja van Tol, Antoinette Brussen en Pauline Goense

(oktober 2013). Databank effectieve jeugdinterventies: beschrijving 'Move2Learn'. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Gedownload van www.nji.nl/jeugdinterventies

1. Toelichting naam van de interventie

Geen toelichting

2. Risico en/of probleem waar de interventie zich op richt

De training Move2Learn (M2L) richt zich op jongeren met beginnende internaliserende en/of externaliserende gedragsproblemen veroorzaakt door vaardigheidstekorten. Daarnaast richt de training zich op ouders en/of leerkrachten van die jongeren zodat hun omgeving hen positief kan stimuleren om de aangeleerde vaardigheden toe te passen en vast te houden. De doelgroep heeft de volgende vaardigheidstekorten (Hulsteijn e.a., 2006; Elling, 2008; Meij & Boendermaker, 2008):

Tekort sociale vaardigheden

Jongeren met een tekort aan sociale vaardigheden hebben doorgaans moeite met het maken van afspraken en onderhandelen met autoriteiten zoals ouders en leerkrachten. Ook hebben deze jongeren weinig kennis van de invloed van (foute) vrienden, moeite met het geven en ontvangen van kritiek en met het omgaan en voorkomen van conflicten. Ze hebben daarnaast problemen met opkomen voor zichzelf en aangeven van grenzen.

Tekort (sociaal)cognitieve vaardigheden

Een tekort aan cognitieve vaardigheden bij jongeren leidt meestal tot moeite met het herkennen en benoemen van gevoelens, met het structureren van gedachten, met het leggen van relaties tussen hun gedachten, gevoelens en gedrag (zelfinzicht), en met het oplossen van probleemsituaties. Ook hebben sommige jongeren met dit tekort moeite met emotie- en impulscontrole en reageren ze in lastige situaties overmatig verbaal en fysiek (agressief).

Tekort basisvaardigheden bij ouders en leerkrachten op school

Ouders en leerkrachten van jongeren met een tekort aan sociale en cognitieve vaardigheden kunnen hen helpen die vaardigheden (verder) te ontwikkelen. Het is belangrijk dat zij gewenst gedrag van hun kind bekrachtigen, bij hem of haar betrokken zijn en dat ook tonen, en kunnen onderhandelen over regels en verantwoordelijkheden. Veel ouders beheersen deze vaardigheden onvoldoende of passen ze onvoldoende toe. De leerkracht op school ondersteunt de jongere vaak onvoldoende om nieuwe vaardigheden te gebruiken zodat deze beklijven.

Gevolgen bij niet ingrijpen

Bij niet ingrijpen bestaat het risico dat milde internaliserende en externaliserende problematiek bij deze jongeren als gevolg van de vaardigheidstekorten, verergert en/of dat de jongeren (verder) vastlopen of uitvallen uit het onderwijssysteem (Meij & Boendermaker, 2008). Verder is er kans op sociaal isolement, verslaving aan alcohol of drugs, psychische problematiek en delinquent gedrag wanneer zij volwassen worden (Janssen & Boreel, 2000).

Omvang

Er zijn geen gegevens beschikbaar over prevalentie van tekorten in sociale en cognitieve vaardigheden bij jongeren. Wel over emotionele en gedragsproblematiek, problemen in contacten met leeftijdgenoten en spijbelgedrag.

Prevalentie gedrags- en emotionele problematiek van jongeren (11 t/m 16 jaar) in Nederland (% jongeren) (Dorsselaer et al., 2010).

Problemen Percentage

Emotionele problemen 14,5%

Gedragsproblemen 12,9%
Hyperactiviteit 24,5%
Problemen met leeftijdgenoten 11,0%
Weinig prosociaal gedrag 11,3%
Spijbelen (in de afgelopen maand) 11,9%
Totaal probleemscore 14,6%

Deze omvang van de problematiek is gemeten met de Strengths & Difficulties Questionnaire (SDQ; Goodman, 1998) en wijst daarmee op relatief ernstige problematiek. De groep jongeren met mild probleemgedrag is waarschijnlijk groter. Zo maakt 26% van de ouders in Nederland zich zorgen om hun kind (Bot e.a., 2013); dit zou wel eens een betere aanwijzing voor de omvang kunnen zijn.

3. Doel van de interventie

Move2Learn heeft het doel om de sociale en probleemoplossende vaardigheden van jongeren te vergroten en zo verergering van gedragsproblemen te voorkomen.

Subdoelen voor jongeren zijn:

- kunnen omgaan met leeftijdsgenoten en met autoriteiten zoals leerkracht, politie, baas;
- kunnen in hun reactie rekening houden met leeftijd, functie/positie, familieband/relatie van mensen;
- weten wat foute vrienden zijn; deze vrienden en groepsdruk kunnen herkennen en weten hoe ermee om te gaan;
- kunnen omgaan met problemen en lastige situaties (oplossingsvaardigheden zijn vergroot);
- kunnen gedachten structureren en helpende gedachten gebruiken;
- kunnen eigen gevoelens herkennen, benoemen en beheersen;
- kunnen eigen grenzen aangeven en zich verplaatsen in een ander.

Voorwaardelijke doelen hiervoor zijn:

- De ouders weten wat hun zoon/dochter in de training leert, kunnen gedrag positief bekrachtigen, hebben inzicht in het belang van ouderlijke betrokkenheid en het onderhandelen met pubers.
- Bij toepassing van M2L op school: leerkrachten weten wat hun leerling in de training leert, wat het belang is van bekrachtiging van positief gedrag en hoe zij de jongere kunnen stimuleren om geleerde vaardigheden toe te passen en vast te houden.

4. Doelgroep van de interventie

Voor wie is de interventie bedoeld

Move2Learn is bedoeld voor jongens en meisjes van 12-18 jaar met beginnende gedragsproblemen veroorzaakt door vaardigheidstekorten, hun ouders en - indien de training wordt uitgevoerd op school - hun leerkrachten.

Indicatie- en contra-indicatiecriteria

Indicatiecriteria:

- jongens en meisjes van 12-18 jaar;
- de jongeren hebben meerdere vaardigheidstekorten volgens de verwijzer (zie Vaardigheidstekortenlijst, bijlage 1 van Trainershandleiding) óf gemiddelde score $\geq 3.0^*$ op Mijn Ontwikkelingsvaardigheden En Doelen (MOED)-lijst (Konijn, 2012) én $.50 \geq t\text{-score} \geq .65$ op de schalen 'teruggetrokken/depressief', 'sociale problemen', 'regelovertredend gedrag' en/of 'agressief gedrag' van de Youth Self Report (Verhulst, Van der Ende & Koot, 1997);
- de groep dient te worden samengesteld met jongeren die op een vergelijkbaar niveau functioneren op basis van het onderwijsniveau van de jongeren**. Als er sprake is van een licht verstandelijke beperking dan kan bekeken worden of Move2Learn/individueel geïndiceerd is.

Contra-indicatiecriteria:

- onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal om aanwijzingen en opdrachten van trainer te volgen;
- verslavingsproblematiek (niet in staat nuchter bijeenkomsten bij te wonen);
- delinquent gedrag (meerdere 'delict(en) met of zonder geweld' gepleegd) volgens de verwijzer (van jeugdreclassering of andere justitiële instantie, leerplichtambtenaar) of de jongere zelf;
- meer dan incidenteel schoolverzuim;
- ernstige psychische problemen;
- gedrag van de jongere is niet geschikt voor een groepstraining, bijv. door te lastig gedrag of stoornis in autismespectrum. Jongeren met lastig en/of beginnend delinquent gedrag (1 - 4 delicten en ≥ 6 maanden schoolverzuim) kunnen de training 'M2L/individueel' volgen.

* Voorlopig criterium gebaseerd op de procesevaluatie; statistisch afkappunt moet nog worden bepaald.

** Voor toepassing van de training aan minder begaafde jongeren zijn alternatieve werkvormen beschreven die meer gebruik maken van visuele middelen en fysieke oefeningen.

5. Aanpak

Opzet van de interventie

Opbouw

M2L wordt gegeven door twee trainers aan een groep met minimaal 6 en maximaal 12 jongeren en bestaat uit 16 bijeenkomsten:

- Startbijeenkomst: 1 (met jongere, ouders en verwijzer);
- Modulebijeenkomsten: 14 (alleen met jongeren);
- Afsluitingsbijeenkomst: 1 (deels samen met ouders).

Daarnaast zijn er twee bijeenkomsten voor ouders en - bij toepassing van de training op school - een bijeenkomst voor leerkrachten van de deelnemende jongeren.

Alle bijeenkomsten hebben dezelfde opbouw: (1) welkom en vanaf de tweede bijeenkomst korte herhaling van of terugblik op de vorige keer, (2) informatie over het centrale onderwerp van de bijeenkomst, (3) oefeningen en (4) afsluiting.

Setting

Er is geen specifieke setting voor de training vereist. Deze kan op scholen, in zorginstellingen en in buurthuizen worden gegeven. Wel zijn er eisen aan de ruimte waarin de training plaatsvindt:

- voldoende ruimte (zeker bij een groepstraining);
- voldoende tafels en stoelen;
- tv met DVD-afspeelmogelijkheden;
- voldoende 'veilig' (niet teveel meubels i.v.m. fysieke oefeningen, niet geheel bestaan uit ramen waardoor iedereen naar binnen kan kijken, of een doorloopruimte).

Duur en intensiteit

De bijeenkomsten zijn één maal per week en duren 1,5 uur. De duur van de training is 16 weken (ong. 4 maanden). Als er een minder lange periode beschikbaar is, kunnen er ook twee bijeenkomsten per week plaatsvinden; de training duurt dan maximaal 8 weken (2 maanden). De jongeren krijgen elk een individuele aanvulling op de groepstraining. Meestal bestaat dat uit extra oefening van vaardigheden waar hij/zij moeite mee heeft.

Samenstelling van de groep

De training wordt gegeven aan gemengde groepen jongens en meisjes. Sommige opdrachten worden in seksespecifieke groepjes uitgevoerd; onder meer daarom zijn er twee trainers vereist.

De trainingsgroepen bestaan over het algemeen uit jongeren die een verschillende leerstijl hanteren (conform de algemene bevolking). Dat komt goed uit want jongeren leren ook het meest als zij deelnemen aan een groep waarin de deelnemers vaardigheden op verschillende manieren eigen maken. Een trainer heeft van tevoren meestal geen informatie over de leerstijlen van de deelnemers. Daarom wordt in de Trainershandleiding aanbevolen om de werkvormen per bijeenkomst zo divers mogelijk samen te stellen. Verder staan in de Trainershandleiding ook nog andere tips over groepsvorming, groepsrollen en groepsdynamica.

Uitzondering op het uitgangspunt van groepen met gemengde leerstijlen zijn jongeren met een beneden gemiddeld IQ die het tempo niet kunnen bijhouden. Zij worden zoveel mogelijk bij elkaar geplaatst in één groep. Zo kan de inzet van werkvormen en het tempo van de training worden aangepast aan de deelnemers. Ook qua duur van de training wordt aansluiting gezocht bij de leerstijl van de jongere. Vergt een bepaalde vaardigheid veel inspanning, dan kan er bijvoorbeeld voor worden gekozen deze in twee bijeenkomsten te trainen. In de Trainershandleiding worden trainers op deze punten ondersteund.

Inhoud van de interventie

Startmodule/ Startgesprek

De trainer houdt een startgesprek met de jongere, zijn ouders en de verwijzer. In het startgesprek maakt men kennis met elkaar en licht de trainer de inhoud van de training toe. De jongere vult samen met de trainer de MOED-lijst in, geeft aan welke doelen hij/zij wil bereiken in de training, en wat zijn/haar motivatie en verwachtingen zijn. Vervolgens worden de visie van de verwijzer en de ouders hierop besproken. Tot slot maakt men afspraken over het bijwonen van de training en de onderdelen die voor de jongere extra van belang zijn. De trainer noteert in het Trainingsplan (bijlage 2 van de Trainershandleiding) in welke bijeenkomsten deze jongere extra aandacht dient te krijgen.

Na afloop van het startgesprek overleggen de verwijzer en de trainer hoe de training binnen het totaal aan hulpverlening aan de jongere en het gezin past.

Wanneer de training op school plaatsvindt, licht de trainer de inhoud van de training toe op een lerarenvergadering; ook wordt

dan geïnventariseerd wat de leerkrachten vinden dat de deelnemende leerlingen zouden moeten leren.

Module 1: Oriëntatiefase

Deze module bestaat uit twee bijeenkomsten. De nadruk ligt op het leren kennen van elkaar en groepsvorming. Verder analyseren de jongeren (de voor- en nadelen van) hun gedrag, denken na over hun toekomst en hun kwaliteiten. Op basis van deze bijeenkomsten (kwaliteiten, gedrag en toekomst) vullen de jongeren zo nodig hun eigen leerdoelen (geformuleerd in de startmodule) aan.

Module 2: Basisvaardigheden van communicatie

In twee bijeenkomsten komen communicatievaardigheden aan bod zoals luisteren naar en gepast reageren op anderen. Om deze vaardigheden te leren wordt onder meer gewerkt met rollenspellen, het doorvertellen van verhalen, filmfragmenten, respectposters en fysieke oefeningen.

Module 3: Ik en mijn omgeving

In twee bijeenkomsten komt de relatie van de jongere(n) tot zijn vrienden en omgeving aan de orde. De jongere brengt zijn sociale netwerk in kaart, leert de betekenis en het belang van vriendschap, en hoe je vriendschappen kunt aangaan. Door spel en een filmfragment krijgen de jongeren inzicht in wie goede en foute vrienden zijn. Verder leert de jongere in een gedragsoefening om te gaan met groepsdruk.

Module 4: Omgaan met gedachten & gevoelens

In de eerste van twee bijeenkomsten leren de jongeren hun gevoelens te herkennen, benoemen en uiten in spelvorm. De oefening 'het hoofd structureren' helpt jongeren daarna om hun gedachten en gevoelens te ordenen en te koppelen aan bepaalde situaties waarin zij verkeren. Kernovertuigingen van de jongeren komen hierbij naar voren. In de tweede bijeenkomst leren de jongeren wat helpende gedachten, storende gedachten en kernovertuigingen zijn en de samenhang tussen gebeurtenis, gedachten, gevoelens, gedrag en gevolg (5G-model). In een schrijfoefening proberen jongeren helpende gedachten voor moeilijke situaties te formuleren. Door oefening met het 5G-model leren de jongeren hoe ze moeten omgaan met de blokkades die ze tegenkomen bij activiteiten waar ze tegenop zien. Ook leren de jongeren oplossingsvaardigheden; ze leren hoe ze keuzes kunnen maken, en de regie hebben en houden over het verloop van situaties.

Module 5: Opkomen voor jezelf

De eerste van twee bijeenkomsten is gericht op het ontdekken en beschermen van de persoonlijke ruimte door fysieke en gedragsoefeningen. In de tweede bijeenkomst wordt ingegaan op het aangeven van grenzen, 'nee' zeggen en het opkomen voor je mening op zo'n manier dat de situatie niet uit de hand loopt. In zowel de eerste als tweede bijeenkomst wordt het zelfinzicht en verantwoordelijkheid nemen voor het eigen gedrag gestimuleerd. Ook leren jongeren zich hierbij te verplaatsen in (de grenzen van) anderen door een schrijfoefening en rollenspel.

Module 6: Rekening houden met meningen

In twee bijeenkomsten leren de jongeren hoe ze rekening kunnen houden met meningen van anderen en zich kunnen verplaatsen in anderen (empathie). Ook leren jongeren op een goede manier kritiek te geven en te ontvangen zonder daarmee vriendschappen op het spel te zetten of hun geduld te verliezen. Zo leren jongeren om te gaan met moeilijke situaties of conflicten, en hoe ze deze kunnen voorkomen. Verder leren ze - in rollenspellen - onderhandelen met autoriteiten (ouders, leraren op school, baas op 't werk, politie, etc.) door hun standpunt op gepaste wijze te verdedigen en in te schatten welke onderhandelingsposities zij daarbij kunnen innemen. Ook wordt een lastige situatie geanalyseerd met het 5G-model. Eerder geleerde vaardigheden en technieken worden zo op nieuwe situaties toegepast; dit verhoogt de generalisatiekans.

Module 7: Omgaan met boosheid

In twee bijeenkomsten leren jongeren hun boosheid of andere impulsen te beheersen. De jongeren leren met het maken van een (boosheid)thermometer hoe hun boosheid wordt opgebouwd. Vervolgens leren ze hoe ze hun emoties beter kunnen reguleren en escalatie kunnen voorkomen door een stappenplan, vastgelegd in een '1e hulpkaart'. Deze kaart in de vorm van een pinpas kunnen de jongere altijd bij zich dragen en toepassen. Wanneer jongeren in de groep minder last hebben van boosheid maar meer van de verleiding van drugs of andere riskante gewoontes, wordt dezelfde aanpak toegepast op dat risico. De boosheidthermometer heet dan 'gevoelsthermometer'.

Module 8: Afsluiting

Er is één afsluitende bijeenkomst. Van tevoren vullen de jongeren nogmaals de MOED-lijst in zodat duidelijk wordt wat zij wel en niet geleerd hebben. Er wordt teruggekeken op de training, de geleerde vaardigheden en het groepsproces. Aan het einde wordt afscheid genomen en de jongeren ontvangen een certificaat van deelname. De ouders worden voor de tweede helft van deze bijeenkomst uitgenodigd.

Na afsluiting van de training vindt er een terugkoppeling naar de verwijzer plaats. Hierbij wordt gekeken of de doelen door de jongere zijn behaald en of vervolghulp nodig is.

Ouderbijeenkomsten

Voor ouders zijn er twee bijeenkomsten. De eerste bijeenkomst wordt na module 2 of 3 van de jongerentraining georganiseerd; de tweede twee weken later. In de eerste bijeenkomst informeren de trainers de ouders over de inhoud van de jongerentraining. Daarnaast is er aandacht voor de ontwikkelingstaken van een adolescent en het belang van het tonen van ouderlijke betrokkenheid thuis, op school en in de vrije tijd. In de tweede bijeenkomst versterken de ouders hun vaardigheid om gewenst gedrag te bekrachtigen, afspraken te maken en te onderhandelen met pubers. Ouders leren de vaardigheden door gedragsinstructies en door vervolgens te oefenen met de vaardigheden. Ook krijgen zij in de eerste bijeenkomst een huiswerkopdracht (observatie van gedrag en complimenten geven) en bespreken zij de ervaringen op de volgende bijeenkomst na. Verder spelen ouders een opvoedingsspel waarbij gebruik gemaakt wordt van opvoedkaarten en wisselen zij onderling ervaringen uit.

Voor ouders van jongeren die M2L via school volgen, is in beide bijeenkomsten specifieke aandacht voor de rol van onderwijs in de ontwikkeling van hun kind en belang van hun betrokkenheid bij de school.

Bijeenkomst voor leerkrachten op school

Tijdens de training ontvangen de leraren van de deelnemende leerlingen een korte rapportage over de voortgang en tips voor de aanpak van het gedrag in de klas. Aan het einde van de training is een bijeenkomst voor de leerkrachten. Ook bij hen wordt de vaardigheid om het gedrag van jongeren positief te bekrachtigen, versterkt. Daarnaast is er aandacht voor de manier waarop zij jongeren kunnen stimuleren de geleerde vaardigheden te gebruiken (transfer naar de schoolsituatie).

6. Materialen en links

Het ondersteuningsmateriaal van Move2Learn bestaat uit:

- Moduleboek met beschrijvingen van elke bijeenkomst en materiaal (posters, spellen, oefeningen) dat daarin wordt gebruikt.
- Trainershandleiding met een verantwoording van de opbouw en aanpak en informatie over een aantal veelgebruikte technieken en werkvormen van de training. Ook is er aandacht voor manieren om aan te sluiten bij leerstijlen van jongeren en om het groepsproces te beïnvloeden.
- Training voor trainers.

Verkrijgbaar bij Spirit Amsterdam.

7. Verantwoording van de doelen, de doelgroep en de aanpak

Probleemanalyse

Jongeren die in aanmerking komen voor Move2Learn hebben beginnende gedragsproblemen door een tekort aan sociale en sociaal-cognitieve vaardigheden. Voor een gezonde ontwikkeling is de balans tussen ontwikkelingstaken en vaardigheden van groot belang (Slot & Spanjaard, 2009). Een tekort aan sociale en cognitieve vaardigheden geeft grote kans op gedrags- en emotionele problemen en een stagnatie in de ontwikkeling tot evenwichtige volwassenen. Meij & Boendermaker (2008) geven een verklaringsmodel voor de problemen die in de ontwikkeling van gedrag kunnen ontstaan en o.a. de rol van sociale en sociaal-cognitieve vaardigheden daarbij (figuur 1 in de Bijlage).

Op basis van de ervaringen die een kind opdoet met zijn omgeving ontwikkelt het bepaald gedrag en bepaalde cognities, verwachtingen en emoties. Deze lokken op hun beurt weer een bepaalde reactie uit bij anderen waardoor een kind gestimuleerd kan worden zijn gedrag, cognities en verwachtingen aan te passen of hierin juist te volharden (Meij & Boendermaker, 2008). Gedrag van andere personen is dus van invloed op het gedrag van een jongere. Gedrag wordt geleerd door het zien van het gedrag van (belangrijke) andere personen en de consequenties van dat gedrag (Bandura, 1977). Ook reacties op het eigen gedrag zoals straf en beloning zijn van belang.

In dat proces van ontwikkeling is het heel belangrijk hoe kinderen omgaan met anderen en wat zij begrijpen van de reacties van anderen op hun gedrag: sociale informatieverwerking. De manier waarop jongeren deze informatie verwerken is afhankelijk van de reeds ontwikkelde verwachtingen, cognities en emoties. Een onjuiste interpretatie en verwerking van sociale informatie kan leiden tot een verkeerd begrip, waardoor handelingen van anderen sneller als vijandig en bedreigend kunnen worden aangenomen en situaties uit de hand kunnen lopen of onopgelost blijven (Elling, 2008; Orobio de Castro, 2000).

Op basis van sociale ervaringen komt het kind tot 'kernovertuigingen'. Dat zijn gedachten en ideeën die iemand heeft over zichzelf, andere mensen en de wereld. Ze beïnvloeden zijn gedachten en gevoelens, en daarmee weer zijn gedrag (Beck, 1999). Ervaringen die een persoon opdoet, hebben ook een grote invloed op het zelfbeeld en het vertrouwen dat iemand heeft in andere personen. Door negatieve ervaringen kunnen deze een flinke deuk oplopen. Ontwikkelde negatieve verwachtingen en inadequate cognities en kernovertuigingen leiden dan ook vaak tot gedragsproblemen (Meij & Boendermaker, 2008).

Wanneer deze ontwikkeling niet optimaal verloopt en de jongere (mede daardoor) niet beschikt over voldoende vaardigheden om bijvoorbeeld problemen op te lossen, zich in te leven in anderen, te reflecteren op zijn gevoelens en gedrag, gedrag van anderen te interpreteren, loopt hij grote kans op (milde) internaliserende en externaliserende problemen.

Jongeren met milde internaliserende problemen hebben doorgaans dan ook een laag of negatief zelfbeeld, komen niet voor zichzelf op, cijferen zichzelf weg, vertonen teruggetrokken gedrag, worden gepest, hebben problemen met hun leerkracht en/of

maken moeilijk contact met leeftijdgenoten (Hulstijn e.a., 2006; Rooijen & Ince, 2012). Sommige jongeren krijgen hun gedachten niet gestructureerd en beschikken niet over adequate probleemoplossende strategieën waardoor moeilijke situaties snel uit de hand lopen (Elling, 2008).

Jongeren met milde externaliserende problemen vertonen opstandig gedrag thuis en/of op school, houden zich niet aan afspraken, lopen weg bij confrontaties en blijven niet in gesprek wanneer het een moeilijk onderwerp betreft. Zij reageren daarbij vaak verbaal en fysiek heftig in moeilijke sociale situaties (Hulstijn e.a., 2006).

Beïnvloedbare factoren

Bij de ontwikkeling van emotionele en gedragsproblemen spelen statische en dynamische beschermende en risicofactoren een rol. Statische factoren (zoals bijvoorbeeld sekse) zijn niet of nauwelijks veranderbaar. Dynamische risicofactoren zijn wel veranderbaar en daarom aangrijpingspunten voor interventies.

De volgende factoren in de ontwikkeling tot evenwichtige volwassene zijn beïnvloedbaar: sociale, probleemoplossende, communicatie- en/of ontspanningsvaardigheden, impulsiviteit (controle over emoties), weerbaarheid, assertiviteit, zelfvertrouwen, zelfbeeld, kernovertuigingen, denkpatronen, negatieve gedachten, steun en betrokkenheid van ouders, relaties met zijn/haar vrienden(groep) (Slot & Spanjaard, 2009; Van der Laan & Blom, 2006; Boendermaker & Ince, 2010; Rooijen & Ince, 2012). Al deze factoren komen in M2L aan bod.

Gezien de leeftijd van de doelgroep, is de training vooral gericht op de jongere zelf maar de ouders en evt. leerkrachten worden wel betrokken. In de adolescentie nemen leeftijdgenoten (peers) een steeds belangrijker plaats in maar de invloed van ouders is - ondanks die relatieve afname - van belang. Gebrekkige betrokkenheid en opvoedvaardigheden van ouders zijn een belangrijke beïnvloedbare risicofactoren voor ontwikkeling van probleemgedrag bij jongeren (Brestan & Eyberg, 1998; Boendermaker & Ince, 2010).

Verbinding probleemanalyse, doel, doelgroep en aanpak

De beïnvloedbare factoren zoals sociale en probleemoplossende vaardigheden, denkpatronen, ontspanningsvaardigheden, zelfvertrouwen, relaties met leeftijdgenoten en controle over emoties - van groot belang voor de ontwikkeling tot een evenwichtige volwassene - zijn het meest effectief te beïnvloeden met een gedragstherapeutische en cognitief-gedragstherapeutische aanpak (Boendermaker & Ince, 2010; Elling, 2008).

Uitgangspunt bij gedragstherapie is dat gedrag bepaald wordt door wat eraan voorafgaat, en wat erop volgt. Door hetgeen eraan voorafgaat en hetgeen erop volgt te wijzigen, zal ook het gedrag veranderen. In een gedragstherapeutische aanpak wordt veel positieve feedback gegeven op gewenst gedrag van jeugdigen; ongewenst gedrag wordt zoveel mogelijk genegeerd. Hierdoor zullen de jeugdigen het positieve gedrag vaker vertonen, en het ongewenste gedrag zal afnemen. Dit principe van positieve bekrachtiging maar ook de analyse van de voorafgaande situatie en consequentie van gedrag, zijn belangrijke elementen in M2L voor jongeren, ouders en leerkrachten.

Daarnaast is een cognitief-gedragstherapeutische aanpak van belang omdat de wisselwerking tussen cognities, gevoelens/emoties en gedrag cruciaal is (Graham, 2006; Elling, 2008; Van Rooijen & Ince, 2012). Deze aanpak gaat ervan uit dat problematisch gedrag verband houdt met disfunctionele gedachten of cognities en kernovertuigingen (zoals 'ik ben waardeloos' of 'ik krijg altijd de schuld'). Geprobeerd wordt deze disfunctionele gedachten of cognities te wijzigen waardoor emotionele nood en inade-quaat gedrag afneemt of verdwijnt (Elling, 2008; Foolen, Ince & De Baat, 2012). Een cognitief-gedragstherapeutische aanpak is geschikt voor jongeren met angsten en depressieve gevoelens, maar ook voor jongeren die naar hun omgeving boos, opstandig en agressief gedrag laten zien of niet in staat lijken hun eigen gedrag te beheersen en te reguleren (Elling, 2008). Ook is deze aanpak met name geschikt voor adolescenten met milde problemen (Sukhodolsky e.a., 2004). De doelgroep van M2L sluit hierop goed aan.

De training richt zich, in aanvulling op de bijeenkomsten voor jongeren, op de ouders en de leerkrachten omdat zij - ook in de adolescentie - invloed hebben op het gedrag van de jongeren en een belangrijke factor zijn in het ontwikkelen, toepassen en vasthouden van vaardigheden. De effecten van trainingen aan jongeren worden ook groter wanneer deze worden gecombineerd met interventies aan ouders (Kazdin & Weisz, 1998; Konijn, 2003; Boendermaker, Van der Veldt & Booy, 2003; McClellan & Werry, 2003; Elling, 2008; Boendermaker & Ince, 2010). Ook uitval van jongeren wordt voorkomen door de ouders te betrekken en te informeren (Konijn, 2003).

Om er zeker van te zijn dat M2L wordt ingezet bij de juiste doelgroep maakt de verwijzer een beoordeling van de vaardigheden van de jongeren (zie paragraaf 3.2) en vullen de jongeren de vragenlijst Mijn Ontwikkelingsvaardigheden En Doelen (MOED; Konijn e.a., 2011) in. Er is bij hen dus een tekort aan sociale- en cognitieve vaardigheden waarneembaar.

Werkzame factoren en mechanismen

Landenberger en Lipsey (2005) hebben 58 experimentele en quasi-experimentele studies naar cognitief-gedragstherapeutische interventies onderzocht op werkzame elementen. Hieronder staan deze opgesomd met daarbij de modules van M2L waarin deze aan de orde komen.

. Training in cognitieve vaardigheden (cognitive skills): het trainen van algemene vaardigheden in het nadenken en het nemen

van beslissingen, het bedenken van alternatieve oplossingen, het evalueren van consequenties en het nemen van een besluit over het toepassen van gedrag.

Modules 1, 4, 5, 6, 7 en 8.

. Training in cognitieve herstructurering (cognitive restructuring): activiteiten en oefeningen gericht op het herkennen en aanpassen van denkfouten (zoals anderen de schuld geven) en disfunctionele kernovertuigingen.

Modules 3 en 4.

. Training van probleemoplossende vaardigheden (interpersonal problem solving skills): leren omgaan met conflicten, rustig reageren, een eigen mening formuleren en omgaan met groepsdruk.

Modules 2, 3, 4, 5, 6, 7 en 8.

. Training van sociale vaardigheden (social skills): leren van prosociaal gedrag, andermans gevoelens in acht nemen, sociale informatie juist interpreteren.

Modules 2, 3, 4, 5, 6 en 8.

. Training in het herkennen van boosheid en de uitlokkers daarvan, en vervolgens controle uitoefenen over de boosheid (anger control).

Module 7.

. Training van moreel redeneren (moral reasoning): leren nadenken en redeneren over goed gedrag en fout gedrag met als doel de morele ontwikkeling op een hoger niveau te brengen.

Module 4.

. Terugvalpreventie (relapse prevention): situaties leren herkennen waarin een hoog risico op terugval bestaat en die terugval leren stoppen.

Modules 4, 5, 7 en 8.

Uit een analyse van verschillen in de positieve uitkomsten van de studies blijkt een bijzondere bijdrage van de volgende drie elementen aan vermindering van gedragsproblemen (Landenberger & Lipsey, 2005; Elling, 2008):

- het leren herkennen van situaties die boosheid oproepen, het leren herkennen van opkomende boosheid en het leren zich te beheersen;

- het trainen van oplossingsvaardigheden en druk vanuit de peergroup leren hanteren;

- het geven van individuele aandacht in aanvulling op groepsessies en het geven van huiswerkopdrachten.

In M2L zijn de genoemde cognitief-gedragstherapeutische elementen voor jongeren opgenomen en krijgt elke deelnemer een individuele aanvulling op de groepsbijeenkomsten, meestal een extra oefening met vaardigheden waarmee hij/zij relatief veel moeite heeft of die extra belangrijk zijn voor hem/haar. Ook worden huiswerkopdrachten gegeven: oefeningen, nadenken en ervaringen opdoen. Bij het leren van vaardigheden wordt gebruik gemaakt van instructie, voordoen, rollenspellen, gedragsoefeningen, feedback geven en fysieke oefeningen. Interventies waarin gebruik wordt gemaakt van deze werkvormen blijken betere uitkomsten te hebben dan andere (Sukhodolsky e.a., 2004). Ook wordt hiermee aangesloten op diverse leerstijlen van jongeren zodat de kans dat de jongere de aangeboden vaardigheden ook daadwerkelijk leert, wordt vergroot (Kolb, 1976).

Groepssamenstelling

De training wordt gegeven aan heterogene groepen jongeren, zowel jongens als meisjes, jongeren met verschillende beginnende problematiek en met verschillende leerstijlen. Jongeren leren zo optimaal van elkaar; ervaringen van peers maken doorgaans meer indruk op jongeren dan informatie van volwassenen (Crone, 2008). Voor adolescenten met riskant en delinquent gedrag is de kans groot dat zij elkaar negatief beïnvloeden in een groep ('deviancy training') (Dodge & Sherrill, 2006). Daarom dienen jongeren met (beginnend) delinquent gedrag de training individueel te krijgen (zie ook paragraaf 3.2). Voorts is het een voordeel van groepstraining dat er geoefend kan worden met méér personen. Door de feedback van leeftijdgenoten met verschillende leerstijlen leren de jongeren het meest van elkaar (Kolb, 1976; Illeris, 2007). Jongeren met een benedengemiddelde intelligentie worden wel bij voorkeur samen in één groep getraind (zie paragraaf 4.1). Trainers dienen bij de heterogene groepen wel alert te zijn op het buitensluiten van jongeren of andere negatieve groepsprocessen. In de training en de Trainershandleiding is daarom nadrukkelijk aandacht voor groepsdynamica.

Ouder- en leerkrachtbijeenkomsten

In de training zijn bijeenkomsten voor ouders opgenomen. Daarin wordt vooral aandacht besteed aan de opvoedingsvaardigheden 'ouderlijke betrokkenheid', 'positieve bekrachtiging van gedrag' en 'onderhandelen met pubers'. Onder meer uit onderzoek van Van der Laan & Blom (2006) blijkt dat betrokkenheid van ouders bij hun zoon/dochter een protectieve factor vormt voor gedragsproblemen. Positieve bekrachtiging van gedrag is een belangrijke basisvaardigheid in de opvoeding om gedrag van kinderen te veranderen. Het overleggen en afspraken maken met pubers is voor veel ouders van adolescenten een betrekkelijk nieuwe maar belangrijke opvoedvaardigheid. Ouders leren deze vaardigheden door gedragsinstructies, spel, gedragsoefeningen en een huiswerkopdracht (observatie van gedrag en oefening in de thuissituatie). Interventies waarin gebruik wordt gemaakt van gedragsinstructie, observatieopdrachten, oefenen en ervaren sluiten goed aan bij leerstijlen van verschillende mensen en de resultaten blijken beter te beklijven dan interventies die geen gebruik maken van

deze werkvormen (Kolb, 1976; Sukhodolsky e.a., 2004).

Ook leerkrachten van de deelnemers op school worden betrokken. Voorafgaand aan de training ontvangen zij informatie over de inhoud van de training, tussentijds krijgen zij tips voor de aanpak van de jongeren in de klas en na afloop van de training leren zij in een aparte bijeenkomst om gewenst gedrag positief te bekrachtigen. De leerkrachten leren tevens hoe zij de jongeren in de klas kunnen stimuleren om de geleerde vaardigheden te gebruiken zodat de gedragsverandering na de training bestendigt. De generalisatiekansen van de aangeleerde vaardigheden neemt zo toe.

Algemeen werkzame factoren

De training voldoet tot slot aan algemeen werkzame factoren (Slotboom & van der Laan, 2008; Van Yperen e.a., 2010). De training sluit goed aan op de (individuele) behoeften van de jongere en het risico dat hij/zij loopt. Ook wordt in de training aangesloten bij de karakteristieken van de jongere zoals intelligentie en leerstijl. De training maakt gebruik van meerdere methodes om kennis en vaardigheden over te brengen zoals rollenspellen, voordoen, visueel materiaal, verbale instructie, pen- en papieroefening, gedrags- en fysieke oefeningen. Interventies waarin gebruik wordt gemaakt van deze werkvormen blijken betere uitkomsten te hebben dan andere (Sukhodolsky e.a., 2004). In elke bijeenkomst komen daarnaast nadrukkelijk verschillende leer- en werkvormen die gericht zijn op ervaren, reflecteren, theoretiseren of experimenteren, aan bod zodat jongeren met verschillende leerstijlen in staat worden gesteld de aangeboden vaardigheden ook daadwerkelijk te leren (Kolb, 1976). Het is - in het kader van deze groepstraining - niet doenlijk om de leerstijl van elke jongere te achterhalen zodat nog preciezer kan worden aangesloten op de leerstijl. Dunn & Griggs (2003) geven aan dat voor een goede bepaling van de leerstijl observaties, metingen, analyses van zo'n 21 verschillende factoren nodig zijn. Er is bovendien geen juiste leerstijl en de ene is niet beter dan de andere (Illeris, 2007). Het belangrijkste is dat mensen verschillend zijn en op verschillende manieren leren, en dat de training op dat gegeven aansluit. Ook dienen de deelnemers te worden gestimuleerd om de volgende fase van leren te gaan verkennen (Kolb, 1976). Zo kunnen doeners worden gestimuleerd om na te denken over wat ze doen en waarom, denkers om te gaan uitproberen wat ze denken, et cetera. Jongeren met een benedengemiddelde intelligentie worden in een aparte groep getraind met een aan hen aangepast tempo en werkvormen.

Verder wordt de gedragsproblematiek op meerdere niveaus tegelijkertijd (gedrag en cognities, ouders en leerkrachten) aangepakt. Om de training programma-integer uit te voeren is een beschrijving van de bijeenkomsten in een moduleboek, een trainershandleiding en een training voor trainers beschikbaar. De verplichte uitvoering van super- en intervisie zijn waarborgen voor kwaliteit. Voor het optimaliseren van de generalisatie van de geleerde vaardigheden, worden de kennis, opdrachten en oefeningen gekoppeld aan het dagelijkse leven van de jongeren, en leerkrachten en ouders ondersteund om de jongeren te stimuleren de geleerde vaardigheden toe te passen. De trainer bouwt - tot slot - een goede werkrelatie op met de jongeren, ouders en evt. leerkrachten. In de trainershandleiding en de scholing van de trainers is expliciet aandacht voor deze belangrijke algemeen werkzame factor.

8. Samenvatting van de onderbouwing

Veel jongeren met (milde) gedragsproblemen hebben een tekort aan sociale- en cognitieve vaardigheden. Move2Learn vergroot deze vaardigheden met cognitief-gedragstherapeutische technieken als cognitieve herstructurering, het aanleren van probleemoplossende en sociale vaardigheden, regulatie van boosheid en andere emoties, en het weerstand bieden aan groepsdruk. Om ervoor te zorgen dat jongeren de aangeleerde vaardigheden blijven gebruiken, worden ook ouders en eventueel leerkrachten betrokken en ondersteund.

9. Randvoorwaarden voor uitvoering en kwaliteitsbewaking

Eisen ten aanzien van opleiding

Profiel uitvoerders

De uitvoerders moeten voldoen aan het 'Profiel uitvoerders M2L-training' (zie Trainershandleiding). Van de trainers wordt minimaal verwacht dat zij een Hbo-opleiding hebben afgerond, kennis hebben van de ontwikkeling van kinderen en probleemgedrag, probleemsituaties kunnen vertalen in vaardigheidstekorten, kunnen omgaan met groepsdynamica en kunnen aansluiten bij diverse leerstijlen van jongeren. Hun basishouding dient professioneel, directief, acceptierend, bekrachtigend, motiverend, activerend, stimulerend en ondersteunend te zijn. Zij dienen de training doelgericht en zoals beschreven in de Trainershandleiding en het Moduleboek uit te voeren.

Verplichte training voor uitvoerders

Alle personen die M2L geven, worden hierin speciaal getraind. De training wordt in groepjes van maximaal 12 personen gegeven. Voor personen die weinig of geen ervaring met sociale vaardigheidstrainingen hebben, neemt de training 8 dagdelen in beslag. Personen met eerdere ervaringen in het trainen van sociale vaardigheden kunnen volstaan met een bijscholing van 4 dagdelen. De training bestaat uit de volgende onderdelen:

- Bespreking doelstellingen van de interventie;
- Kennisoverdracht van de achterliggende theorie van de interventie;
- Oefenen met trainersattitude / basishouding van de trainer;
- Oefenen met het moduleboek en de bijbehorende opdrachten;

- Oefenen met didactische vaardigheden, technieken en middelen;
- Oefenen met moeilijke situaties.

Personen die de training voltooien, ontvangen hiervan een bewijs. Jaarlijks vindt daarna een opfrustraining van een dagdeel plaats, gericht op een bepaald onderwerp of thema.

Supervisie & Intervisie

De trainers van M2L dienen supervisie te krijgen aan de hand van video-opnames van groepssituaties. Degenen die supervisie geven, zijn bekwame trainers van de eigen instelling. Ook de supervisor voldoet aan het profiel van de trainers, volgde de train-de-trainers, is in staat M2L over te dragen, de trainers te motiveren en enthousiasmeren, en kan situationeel leidinggeven. De supervisie is individueel en vindt 5 keer per jaar plaats (bijeenkomsten van 1 uur).

Intervisie vindt 5 keer per jaar plaats (groepsbijeenkomsten van 2 uur), waarbij de trainers beurtelings situaties (evt. geïllustreerd door video-opnames) uit hun trainingen inbrengen en bespreken. De intervisiebijeenkomsten hebben een oplossingsgerichte aanpak en een vaste opzet van de te behandelen onderdelen (zie Trainershandleiding).

Protocol / handleiding

Voor de overdracht van de interventie zijn beschikbaar:

- Trainershandleiding;
- Moduleboek;
- Vragenlijsten om de vaardigheidstekorten van jongeren en de uitkomsten van de training te meten (Vaardigheidstekorten van jongeren, MOED-lijst, evaluatieformulier);
- Trainingsprogramma voor uitvoerders (incl. verkort traject voor ervaren (sova)-trainers).

Eisen ten aanzien van kwaliteitsbewaking

De kwaliteit van M2L wordt op de volgende manieren bewaakt.

- Voor de ondersteuning van de uitvoering zijn een trainershandleiding, een moduleboek, een train-de-trainers en de jaarlijkse opfriscursus bij Spirit beschikbaar (zie ook paragraaf 8.4).
- De trainers zijn verplicht deel te nemen aan intervisie- en supervisiebijeenkomsten bij de eigen instelling (zie 8.1). Doel van de supervisie is de kwaliteit van de uitvoering te bewaken en de trainer zodanig te ondersteunen dat de uitvoering verloopt zoals bedoeld (programma-integer). Dat laatste is ook het doel van de intervisie.
- Er vindt registratie plaats van de scores van de jongeren op de MOED-lijst aan het begin en einde van de training. Verschilscores geven de mate van toename van vaardigheden en het behalen van doelen aan.
- De scores van de beginmeting van de MOED-lijst en die van de Vaardigheidstekortenlijst geven zicht op de mate waarin de deelnemers passen binnen de doelgroepomschrijving; deze gegevens worden meegenomen in de jaarlijkse evaluatie van de training (zie hieronder).
- Jongeren vullen aan het einde van de training een evaluatieformulier in (zie Trainershandleiding).
- Jaarlijks dient de uitvoerende instelling de training intern te evalueren aan de hand van de evaluatieformulieren van de deelnemende jongeren en de resultaten (verschilscores op de MOED-lijst). Indien deze evaluatie leidt tot mogelijke verbeterpunten van de training, dient de uitvoerende instelling contact op te nemen met Spirit voor overleg.

Kosten

Kosten van de training

Het trainingsmateriaal (moduleboek en trainershandleiding) en de train-de-trainers is verkrijgbaar bij Spirit te Amsterdam. De kosten voor het totale pakket bedragen:

Groep in company:

- . € 5.400,- max. 5 deelnemers 8 dagdelen;
- . € 5.000,- max. 5 deelnemers 4 dagdelen (voor trainers met ervaring in sova-training).

Groep in company bij Spirit:

- . € 6.000,- max. 5 deelnemers 8 dagdelen;
- . € 5.600,- max. 5 deelnemers 4 dagdelen (voor trainers met ervaring in sova-training).

Individueel € 1.250,-

. Open inschrijving 8 dagdelen;

Individueel € 1.000,-

. Open inschrijving 4 dagdelen (voor trainers met ervaring in sova-training).

Urenindicatie uitvoering Move2learn

Overzicht Urenindicatie uitvoering Move2learn in Bijlage.

10. Onderzoek naar de uitvoering van de interventies

Er is in het kader van de procesevaluatie een onderzoek met pretest-posttest design uitgevoerd bij 56 jongeren die van december 2011 tot en met mei 2012 M2L hebben gevolgd (Krieckaert, 2012). Daarnaast zijn de jongeren, ouders en trainers geïnterviewd over hun ervaringen.

De training wordt positief gewaardeerd door de jongeren, de verwijzers en de betrokken ouders. De jongeren waren tevreden over de mate waarin zij aan hun doelen konden werken. Met name de bijeenkomsten met actieve oefeningen werden op prijs gesteld. De ouders waren tevreden over het contact en de inzet van de trainer voor hen en hun kinderen.

De effectsize van de training (Cohen's d), gemeten met de MOED-lijst, was 0.35 (klein tot middelgroot effect). De vaardigheden van de jongeren nemen duidelijk toe. Vanwege het ontbreken van een controlegroep is niet duidelijk of dit effect is toe te schrijven aan de training.

De resultaten waren het hoogst voor de schalen 'Ik en mijn omgeving' en 'Rekening houden met meningen' en het laagst voor 'Omgaan met boosheid' en 'Opkomen voor jezelf'. De modules die op de laatste onderwerpen ingaan, zijn naar aanleiding van deze uitkomsten verbeterd. Of de resultaten van de herziene training ook beter zijn, zal moeten blijken uit een tweede evaluatie.

Daarnaast bleek dat de bijeenkomsten over 'Middelengebruik' en 'Seksualiteit en relaties', die onderdeel uitmaakten van de onderzochte versie van de training, vaak niet van toepassing waren voor de jongeren die voor de training werden aangemeld. Zij hadden nagenoeg geen problemen op deze gebieden. Daarbij komt dat de trainers van mening zijn dat als op deze terreinen wel problemen spelen, er specifiek hierop gerichte begeleiding moet worden geboden. Beide bevindingen hebben ertoe geleid dat de bijeenkomsten over 'Middelengebruik' en 'Seksualiteit en relaties' zijn geschrapt uit M2L. In plaats van deze bijeenkomsten zijn extra sessies opgenomen over het omgaan met boosheid en het verhogen van de weerbaarheid, de onderwerpen waarop onvoldoende resultaat werd geboekt.

Uit interviews met de trainers blijkt dat de onderzochte versie van de training beter geschikt gemaakt moest worden voor jongeren met een beneden gemiddelde intelligentie; deze maken immers onderdeel uit van de doelgroep (zie intakecriteria) maar men kon in de praktijk voor deze groep niet voldoende uit de voeten met het Moduleboek. Na onder meer consultatie bij de William Schrikker Groep, zijn in het Moduleboek de volgende aanpassingen verricht:

- de aanbeveling opgenomen om benedengemiddeld intelligente jongeren in één groep te plaatsen;
- meer visuele middelen en fysieke oefeningen opgenomen in het Moduleboek;
- in de Trainershandleiding een passage over leerstijlen van jongeren opgenomen en hoe je in de training daarbij kan aansluiten;
- in de Trainershandleiding de aanbeveling opgenomen om bij deze groepen jongeren de stof van sommige bijeenkomsten in twee keer te behandelen (kleinere stapjes);
- het leren van vaardigheden herhalen in verschillende modules;
- de werkvormen per bijeenkomst meer variëren (afwisselend fysiek; visueel, pen en papier, etc) zodat niet telkens op eenzelfde leerstijl van jongeren een beroep wordt gedaan.

Naast de resultaten van en ervaringen met de uitvoering van de training is de interne betrouwbaarheid of consistentie van de MOED-lijst onderzocht. De interne betrouwbaarheid (gemeten met Cronbach's Alpha) is hoog (.87) (exclusief de items over de weggelaten modules 'Middelengebruik' en 'Seksualiteit en relaties' - zie hierboven).

11. Nederlandse effectstudies

Studies naar de effectiviteit van de interventie in Nederland

Er is geen Nederlands onderzoek naar de effectiviteit van de interventie.

12. Buitenlandse effectstudies

Er zijn geen studies die de effectiviteit van buitenlandse versies van de interventie aantonen.

13. Uitvoering van de interventies

Niet bekend

14. Overeenkomsten met andere interventies

Niet bekend

15. Lijst met aangehaalde literatuur

Bandura, A. (1977). Social Learning Theory. Englewood Cliffs, New York: Prentice Hall.

Beck, J.S. (1999). Basisboek cognitieve therapie. Baarn: uitgeverij Intro.

Boendermaker, L. & Ince, D. (2010/juni). Wat werkt bij jeugdigen met gedragstoornissen? Binnengehaald 4 april 2011 van www.nji.nl.

Boendermaker, L., Van der Veldt, M.C. & Booy (2003). Nederlandse studies naar de effecten van de jeugdzorg. Utrecht: NIZW.

Bot, S. (red.), S. de Roos, K. Sadiraj, S. Keuzenkamp, A. van den Broek, E. Kleijnen (2013). Terecht in de jeugdzorg. Voorspellers van kind- en opvoedproblematiek en jeugdzorggebruik. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Brestan, E.V. & S.M. Eyberg (1998). Effective psychosocial treatment of conduct-disordered children and adolescents: 29 years, 82 studies and 5272 kids. *Journal of Clinical Child Psychology*, 27 (2), 180-189.

Crone, E. (2008). Het puberende brein. Over de ontwikkeling van de hersenen in de unieke periode van de adolescentie. Amsterdam, Bert Bakker.

Dodge, K.A. & M.R. Sherrill (2006). Deviant Peer Group Effects in Youth Mental Health Interventions. In: Dodge, K.A., T.J. Dishion J.E. Lansford (Eds) (2006). *Deviant peer influences in programs for youth: Problems and solutions*, (pp. 97-121). New York, NY, US: Guilford Press.

Dorselaer, S. van, Looze, M. de, Vermeulen-Smit, E., ... [et al.] (2010). *Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland: HBSC 2009*. Utrecht: Trimbos-instituut.

Dunn, R. & S. Griggs (2003). *Synthesis of the Dunn and Dunn Learning Style Model Research*. New York: St John's University.

Elling, M. (2008). Denkfouten herstellen helpt bij veel kinderen met psychische problemen. Binnengehaald 4 april 2011 van <http://www.nji.nl/eCache/DEF/1/09/134.html>

Foolen, N., D. Ince & M. de Baat (2012). *Wat werkt bij gedragsproblemen en gedragsstoornissen*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Goodman, R., Meltzer, H., & Bailey, V. (1998). The Strengths and Difficulties Questionnaire: A pilot study on the validity of the self-report version. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 7, 125-130.

Graham, Ph. (2006). Cognitieve gedragstherapie voor kinderen: voorbijgaande mode of blijvend instrument? *Kind en Adolescent Review*, jrg. 13 (2006), nr. 1, 39-51.

Hulstijn, E.M., Cohen-Kettenis, P.T., Mellenbergh, G.J., Boomsma, A., Blonk, R.W.B., Prins, P.J.M. & Hamerlinck, S. (2006). *Vragenlijst Sociale Vaardigheden van Jongeren*. Handleiding. Amsterdam: Boom test uitgevers.

Illeris, K. (2007). *How We Learn. Learning and non-learning in school and beyond*. New York: Routledge.

Janssen, H. & Boreel, A. (2000). *Geen watjes, geen katjes. Sociale vaardigheden voor kinderen*. Amsterdam: Boom.

Kazdin, A.E. & Weisz, J.R. (1998). Identifying and developing empirically supported child and adolescent treatments. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, vol. 66, nr. 1, p. 19-36.

Kolb, D. A. (1976) *The Learning Style Inventory: Technical Manual*, Boston, Ma.: McBer.

Konijn, C. (red.) (2003). *Internationaal overzicht effectieve interventies jeugdzorg*. Utrecht: NIZW.

Konijn, C., W. Bruinsma, L. Lekkerkerker, K. Eijgenraam, M. van der Steege, M. Oudhof (2009). *CAP-J. Classificatiesysteem voor de aard van de problematiek van cliënten in de jeugdzorg*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Konijn, C. (2012). *Mijn Ontwikkelingsvaardigheden En Doelen (MOED). Vragenlijst voor jongeren van 12-18 jaar*. Amsterdam: Spirit.

Krieckaert, M. (2012). *De sociale en sociaal-cognitieve vaardigheidstraining: doeltreffend?* Utrecht: Universiteit Utrecht (masterthese kinder- en jeugdpsychologie).

Laan, A.M. van der & Blom, M. (2006). *Jeugddelinquentie: risico's en bescherming. Bevindingen uit de WODC Monitor Zelfgerapporteerde Jeugdcriminaliteit 2005*. Den Haag: WODC.

Landenberger, N.A. & Lipsey, M.W. (2005). The positive effects of cognitive-behavioral programs for offenders: a meta-analysis of factors associated with effective treatment. *Journal of Experimental Criminology*, 1 (4), 451-476.

McClellan, J.M. & Werry, J.S. (2003). Evidence-based treatments in child and adolescent psychiatry. An inventory. *Journal of the American academy of child and adolescent psychiatry*, vol. 42, p. 1388-1400.

Meij, H. & Boendermaker, L. (2008). *Oorzaken en achtergronden van een problematische ontwikkeling*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Orobio de Castro, B. (2000). *Social information processing and emotion in antisocial boys*. Vrije Universiteit Amsterdam.

Rooijen, K. van & D. Ince (2012). *Wat werkt bij angst- en stemmingsproblemen*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut (www.nji.nl)

Slot, N. & Spanjaard, H. (2009). *Competentievergroting in de residentiële jeugdzorg. Hulpverlening voor kinderen en jongeren in tehuizen*. Baarn: HB Uitgevers. (Derde, geheel herziene druk).

Slotboom, A. & Laan, van der, P.H. (2008). *Wat werkt?* In: I. Weijers (red.), *Justitiële interventies voor jeugdige ouders en risicojongeren*, (pp. 113-124). Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Sukhodolsky, D.G., Kassonov, H. & B.S. Gorman (2004). Cognitive-behavioral therapy for anger in children and adolescents: a meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 9, 247-269.

Verhulst, F.C., Ende, J. van der & Koot, H.M. (1997). *Handleiding voor de Youth Self-Report (YSR)*. Rotterdam: Sophia Kinderziekenhuis, Erasmus MC.

Vermulst, A.A., Kroes, G., De Meyer, R.E., Van Leeuwen, K. G. & Veerman, J.W. (2011). *Vragenlijst Gezin en Opvoeding voor ouders van kinderen en jeugdigen van 0 t/m 18 jaar*. Nijmegen: Praktikon.

Yperen, T. van, M. van der Steege, A. Addink & L. Boendermaker (2010). *Algemeen en specifiek werkzame factoren in de jeugdzorg. Stand van de discussie*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Samenwerking erkenningstraject

Het erkenningstraject wordt in samenwerking uitgevoerd door het Nederlands Jeugdinstituut (NJI), het RIVM Centrum Gezond Leven (CGL), het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (NCJ), het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) en MOVISIE. Door samen te werken aan het beoordelen van interventies volgens eenduidige criteria streven wij naar kwaliteitsverbetering in de betrokken werkvelden.

